

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχαλάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟ

«Πες μου πως βλέπεις την ιστορία για να σου πω ποιος είσαι»

Εφέτος έκλεισαν 200 χρόνια από την απαρχή της επανάστασης των ελλήνων στα 1821 που οδήγησε τελικά μετά από επτά χρόνια αγόνων, στην απελευθέρωση και την προσπάθεια δημιουργίας κράτους σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα. Συνήθως οι επετειακές γιορτές που διοργανώνουμε στα πλαίσια της εθνικής μας κοινωνίας, έχουν ένα πατριωτικό χαρακτήρα με σκοπό να τονώσουν την ενότητα. Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο η επιθυμία ενότητας έχει προοπτική προς το μέλλον, όταν συνήθως αποφεύγουμε σαν το «διάβολο το λιβάνι» να δούμε τι πραγματικά ήταν το παρελθόν.

Το ότι η αρχαιολογία στην Ελλάδα στο ξεκίνημά της, καθηλώθηκε στην κλασική εποχή, και δεν επεκτάθηκε στην προϊστορική περίοδο, οφείλεται όπως είπαμε στην ανάγκη να αναδείξουμε σαν νέο κράτος την πιο σημαντική περίοδο της ελληνικής αρχαιότητας. Αυτή ήταν η μία αιτία. Υπήρξε και μια δεύτερη αιτία, την οποία, αποφεύγουμε σαν κράτος και σαν πολίτες να συζητήσουμε. Η καθυστέρηση της ελληνικής κοινωνίας να ασχοληθεί με το προϊστορικό παρελθόν, ειδικά με το ζήτημα της «ανθρωπογένεσης» δεν ήταν κάτι το τυχαίο. Οφείλεται και στην θρησκευτική ερμηνεία της δημιουργίας του ανθρώπου, σύμφωνα με την Εβραϊκή παράδοση, με την οποία ήταν γαλουχημένη η κοινωνία, αλλά παράλληλα και την δυσφορία μέχρι και εκθρόνιση που το Πατριαρχείο επί Τουρκοκρατίας έδειξε προς τους «Δασκάλους του Γένους» που πρώτοι έφεραν μέσα στην σκλαβωμένη Ελλάδα τη διδαχή των μαθηματικών, της γεωμετρίας, της γεωγραφίας και της φιλοσοφίας) ως αιτία υποχώρησης της πίστης!

Όταν λοιπόν με την απελευθέρωση, η ελληνική κοινωνία αρχίζει να ενδιαφέρεται για το παρελθόν, αυτό ήταν διπλά σαμποταρισμένο. Με την ίδρυση της Αρχαιολογικής Εταιρείας το 1937, δεν ενδιαφέρεται η κοινωνία για την προϊστορική εποχή. Ούτε και αργότερα, από τα μέσα του αιώνα που πυκνώνουν στην Ευρώπη τα ενδιαφέροντα για την Παλαιοντολογία. Ούτε και αργότερα από τα μέσα του 20ου αιώνα και μετά, όταν αναπτύσσονται τα ενδιαφέροντα για την Περιβαλλοντική Αρχαιολογία. Έχουμε παραδείγματα παιδιών μεταναστών από την Αυστραλία, που σπούδασαν Περιβαλλοντική Αρχαιολογία, και όταν επέστρεψαν πίσω στην πατρίδα, δεν τους αναγνώρισαν ούτε τα πτυχία, με τη δικαιολογία ότι αυτός ο κλάδος δεν διδάσκεται ακόμα στην Ελλάδα!

ΤΟ ΠΙΚΕΡΜΙ, Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΑΣ, ΚΑΙ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΤΡΑΧΗΛΟΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Θα αναφερθούμε τώρα σε μια εκπληκτική ιστορία, η οποία δεν είναι γνωστή σε πολύ κόσμο. Και η οποία δείχνει ότι η ελληνική κοινωνία εξ' αιτίας ενός παραδοσιακού πο-

λιτιστικού φαντασιακού αδυνάτησε να ασχοληθεί εγκαίρως με το προϊστορικό παρελθόν. Αποτέλεσμα οι ευρωπαίοι να διατρέχουν τη χώρα και να αντλούν υλικό το οποίο επέτρεψε να γίνουν έρευνες και μελέτες πάνω στην εξέλιξη του ανθρώπου από τα πιο πρωτόγονα στάδια στα πιο εξελιγμένα.

Το Πικέρμι είναι ένα χωριό στη νότια πλευρά του Πεντελικού όρους στην Αττική. Το 1836 στην Αθήνα βρισκόταν ο Άγγλος ιστορικός George Finley. Ανοίκε στους Φιλέλληνες εκείνης της εποχής, και όπως όλοι τότε, την Ελλάδα την έβλεπαν ως το μέρος που άνησε ο κλασικός ελληνικός πολιτισμός τον οποίο οι Άγγλοι θεωρούσαν ότι τον εκπροσωπούν. Αυτός λοιπόν ήρθε στην Ελλάδα με το σκοπό να ψάξει για αρχαιότητες. Χτένιζε την Αττική, με την ελπίδα να εντοπίσει αρχαιότητες, όχι για να τις φυγαδέψει στο εξωτερικό όπως κάνανε άλλοι προηγούμενος, αλλά για να έχει την τιμή της πρωτιάς στην ανακάλυψη. Μία ημέρα εκείνης της χρονιάς, βρέθηκε στο Πικέρμι και βάδιζε στην κύπη ενός χειμάρρου, όταν το μάτι του έπεσε επάνω σε κάτι οστά που είχε μισοξεθάψει το ρεύμα του νερού. Μάζεψε όσα μπορούσε από αυτά και πήγε κατευθείαν στην Αθήνα να τα δείξει στον Γερμανό στρατιωτικό γιατρό Anton Lindermayer ο οποίος ανήκε στους 3,582 Βαυαρούς στρατιωτικούς που ήρθαν με τον Όθωνα στην Ελλάδα. Παρεμπιπτόντως να πούμε πως τον Όθωνα επέβαλαν ως Βασιλέα στην Ελλάδα οι Ευρωπαίοι «σύμμαχοι», όχι για τίποτα άλλο, αλλά για να είναι σίγουροι ότι η μοναρχία στην Ελλάδα θα εξασφαλίσει την ομαλή οικονομική πρόσδεση της χώρας στις ευρωπαϊκές τράπεζες, και την εξόφληση των δανείων. Αυτός ο ρόλος της μοναρχίας στην Ελλάδα ανανεώθηκε με τον ερχομό του Γεώργιου του Α' το 1863, και εμπλουτίστηκε και με νέες υποχρεώσεις όπως με τη συμφωνία για την «εξυπηρέτηση των Βρετανικών συμφερόντων στην Ανατολική μεσόγειο και Μέση Ανατολή». (Κωστής Μοσκόφ, Η Εθνική και κοινωνική συνείδηση στην Ελλάδα 1830-1909, Αθήνα 1974).

Μόλις λοιπόν ο Anton Lindermayer είδε τα οστά που του έδειξε ο Finley, αναγνώρισε αμέσως ότι ήταν απολιθώματα οστών θηλαστικών, που ήταν εξαφανισμένα από την Ευρώπη χιλιάδες χρόνια πίσω. Αμέσως μετά, περαιτέρω εξερεύνηση στην κοίτη του χειμάρρου, αποκάλυψε ένα ολόκληρο πλούτο τέτοιων απολιθωμάτων. Μάλιστα την επόμενη χρονιά ζήτησαν και τη συνδρομή Βαυαρών φαντάρων. Τι έγιναν όλα αυτά τα απολιθώματα που αποκάλυψαν οι έρευνες τότε, του Άγγλου και του Γερμανού κανείς δεν γνωρίζει. Αυτό που γνωρίζουμε είναι ότι το 1938 ένας στρατιώτης από αυτούς που έλαβαν μέρος στις έρευνες στο Πικέρμι, παρουσιάστηκε στους υπεύθυνους της βαυαριακής συλλογής οστών ζώων, στο Munich, και προσφέρθηκε να πουλήσει στον επιφανή τότε ζωολόγο Johann Andreas Wagner απολιθώματα από την Ελλάδα. Ο Wagner αμέσως αναγνώρισε ότι αυτά που του πρόσφερε ο στρατιώτης είχαν μεγάλη αξία, καθώς μέσα στο σακίδιο του φαντάρου μαζί με θραύσματα οστών από ρινόκερο, καμηλοπάρδαλη και ελέφαντα, υπήρχε και η άνω γνάθος πρωτεύοντος θηλαστικού (πί-

θηκα). Ο Wagner ήταν φημισμένος τότε για τις έρευνες του προϊστορικού κόσμου όπως αποκαλούσαν τις παρελθούσες γεωλογικές εποχές τότε (Primeval World). Είχε μελετήσει απολιθώματα οστών ζώων, που βρίσκονταν άφθονα σε όλη την Ευρώπη, αλλά υπήρχε ένα κενό στην επιστημονική γνώση, διότι δεν είχαν βρει μέχρι τότε κάποιο ίχνος πρωτεύοντος θηλαστικού. Έτσι είχαν σχηματίσει την εντύπωση ότι τα πρωτεύοντα θηλαστικά δεν αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη. Όμως τώρα με την άνω γνάθο ενός πρωτεύοντος θηλαστικού που βρέθηκε στην Ελλάδα ο Wagner είχε στα χέρια του ένα σημαντικό κρίκο της εξελικτικής αλυσίδας που ήταν χαμένη από το πάζλ της προϊστορικής Ευρώπης. Μετά από προσεκτική εξέταση, κατάταξε το εύρημα το 1839 στην κατηγορία του Μεσοπίθηκα, και ονόμασε το εύρημα Mesopithecus Pentelicus (Μεσαίου μεγέθους πίθηκος από την Πεντέλη). Το περιέγραψε μάλιστα ως ενδιάμεσο τύπο ζώου μεταξύ του Ασιατικού πίθηκα με ουρά και τους Γίβονες που είναι μικρότεροι σωματικά πίθηκοι.

Μετά από τη σπουδαία ανακοίνωση που έκανε ο Wagner ότι στην Ελλάδα βρέθηκε ένας σημαντικός σύνδεσμος στην εξελικτική αλυσίδα των πρωτεύοντων θηλαστικών, το Πικέρμι έγινε ο τόπος όπου συνέρεαν κάθε είδους ερευνητές και ακαδημαϊκοί, όπως και αποστολές μουσείων. Η έρευνες για οστά στο Πικέρμι συνεχίστηκαν όλο τον 19ο αιώνα και την πρώτη δεκαετία του 20ου, μέχρι που ξέσπασε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και οι αποστολές σταμάτησαν.

Από τα ευρήματα γέμισαν οι συλλογές των ευρωπαϊκών μουσείων φυσικής ιστορίας. Το εύρημα του «Έλληνα Μεσοπίθηκα» κατέληξε στη Βαυαρική κρατική συλλογή Παλαιοντολογίας και Γεωλογίας στο Munich, όπου βρίσκεται μέχρι σήμερα. Αυτό το απολιθώμα βοήθησε στην απαρχή της παλαιοντολογίας ως ανεξάρτητο κλάδο. Πολλές πρώιμες σημαντικές μελέτες για την ιστορία των θηλαστικών βασίστηκαν όχι μόνο στη θεωρία του Δαρβίνου για την εξέλιξη των ειδών που δημοσιεύθηκε το 1859, αλλά και στα απολιθώματα που βρέθηκαν στο Πικέρμι. (Albert Gaudry, Animaux Fossiles et geologie de L'Attique, Paris F.Savy, 1862-1867. Αναφορά στο Ancient Bones, Madelaine Bohme, Scribe, 2020).

Η πανίδα που βρέθηκε στην Αττική και η οποία παραπέμπει σε ζώα της Αφρικανικής Ηπείρου, αποτέλεσε τη φυσική απόδειξη της ιδέας ότι η εξέλιξη της έμβιας ζωής εξαρτάται από τις κλιματολογικές συνθήκες που διαρκώς αλλάζουν επάνω στον πλανήτη. Το κλίμα στην Ελλάδα ήταν τότε πολύ διαφορετικό από το σημερινό για να είναι σε θέση να στηρίξει ελέφαντες, καμηλοπάρδαλεις, ρινόκερους και μαμούθ.

Στο επόμενο άρθρο θα δούμε τα παλαιοντολογικά ευρήματα από το κτήμα της Βασίλισσας Αμαλίας στην Αττική, που ήρθαν στο φως τυχαία, από έναν Γερμανό αξιωματικό το 1944, κατά τη διάρκεια του δεύτερου παγκοσμίου Πολέμου. Και τα οποία έφεραν ένα βήμα πιο κοντά την έρευνα για την εξελικτική αλυσίδα της ζωής, που φτάνει μέχρι τον τύπο του σημερινού ανθρώπου.

Έχουμε παραδείγματα παιδιών μεταναστών από την Αυστραλία, που σπούδασαν Περιβαλλοντική Αρχαιολογία, και όταν επέστρεψαν πίσω στην πατρίδα, δεν τους αναγνώρισαν ούτε τα πτυχία